

Egy katalógus, és ami mögötte van

Egy délvidéki magyar kultúrpolitikai (magán)harcai a 70-es években

Forgatom kezemben legutóbbi kiállításom katalógusát. Életrajzi adataim, illetve festészeti kiállításaim helyszíneit végigfutva, hangzatos világvárosok nevének akad meg a szemem, ahol önálló tárlataim voltak: London, Buenos Aires, Budapest, Los Angeles, San Francisco, Sydney stb. Ezek említését a kívülről hivatkozásnak is veheti. Nekem mást jelentenek az elsoroltak. Minden városnév mögött életem egy-egy izgalommal, elszántsággal és harccal teli darabja áll. Mind-egyik egy külön történet, a közös csak az bennünk, hogy (senki által nem támogatva, sokszor inkább gátolva) egy kimondhatatlan hajtóerő vitt ezekre az utakra. Mindenesetre életem nem kis eredményeként könyvelem el ezeket a bejárt állomásokat, különösen, ha figyelembe veszem, hogy honnan és hogyan indultam el, milyen útvesztőket kellett megjárnom, és a szövevényes szálakat kezemben tartani. Mert hát nem csupán abból áll a dolog, hogy megveszem a repülőjegyeket...

Nézzük meg közelebbről például a kaliforniai utamat.

Annak idején mint vagyoni jogi előadó dolgoztam az óbecsei városházán. Sürgősen hívtak a városelnökhöz, Jovan Džakulinhoz. Ott két újvidéki személy várt rám, szerettek volna velem beszélni. A Vajdasági Kivándorlók Központjából (Matica iseljenika Vojvodine) jöttek. Hallották, vagy újságból olvastak tengerentúli kiállításaimról. Kifejtették, hogy érdekelve volnának a velem való együttműködésben, hiszen képeim bemutatása a kivándoroltak otthonaiban, egyesületeiben gazdagíthatná a velük való együttműködést, ami végeredményben alapfeladatuk.

Azonnal átláttam a helyzetet, hogy egy ilyen keretre roppant nagy szükségem van a távolabbi mozgásterem biztosításához. Egy-két elejtett szóból ugyanis már régebben világossá vált számomra, hogy az akkori óbecsei politikusok körében nem én vagyok az a személy, akit futtatni

kell és főleg nem külföldön a kiállításaimmal. Nem alaptalanul feltételeztem, hogy további kiállításaim szervezését meg fogják akadályozni. Azelőtt nemrégiben Budapesten lezajlott kiállításom után, nem hivatalosan, szóvá is tették az erre illetékesek, hogy ha máskor akarok kiállítani valahol külföldön, akkor náluk kezdjem a szervezést, mármint a Községi Külföldi Kapcsolatokkal Foglalkozó Bizottságnál (Opštinska komisija za kulturne veze sa inostranstvom). Ezt a megjegyzést első pillanattól megítélve jogosan tették, mert budapesti kiállításomhoz elsőként a magyarországi kulturális minisztérium jóváhagyását eszközöltem ki, és csak utána folytattam az ügyben a helyi szervekhez. Nekik akkor már kényelmetlen lett volna kérésemet elutasítani. De ha jól meggondolom, hát fordított sorrendben mégsem indulhattam a szervezéssel, mert mire is kértem volna én az óbecseiek jóváhagyását, míg nem tudtam, hogy Budapesten egyáltalán lehet-e kiállításom (mellesleg ezek a dolgok akkor még Magyarországon is nagyon érzékenyek voltak). Így hát, mindezt átlátva, a nem hivatalos megjegyzésre egy kis iróniát belopva úgy lelkendeztem, hogy nosza, akkor máris elkezdhetik egy kínai kiállításom megszervezését, mert most éppen ott szeretnék képeimmel bemutatkozni.

Így hát az újvidékiek ajánlatát az együttműködésre elfogadtam, arra gondolva, hogy az ő szervezésükben tovább juthatok, és nem tartozom majd beszámolóval az óbecseieknek.

Így is volt. Jól alakultak a dolgok. Hamarosan fiatal szerb népi táncsoport érkezett az Egyesült Államokból a Vajdaságba vendégszerepelni. Mindez a Vajdasági Kivándorlók Központjának szervezésében. Így a programban én is helyet kaptam és a Panonija birtokon való fellépésük alkalmából kiállítást nyitottam meg festményeimből. Ez egy reprezentatív hely volt. Egy állami birtok Topolya közelében, színházteremmel, hotellel el-

látva. Itt módomban állt a vendégszereplő táncsoport tagjaival és vezetőivel megismerkedni. Szóba került egy esetleges önálló tárlat megszervezése Amerikában is. És itt elkezdődött a kaliforniai utam megszervezése.

A szervezés magas szinten folyt a San Franciscó-i Jugoszláv Konzulátus bevonásával. Minden levélváltás fénymásolatát megkaptam. Ez nekem nagyon fontos volt, a már említett helyzetem miatt Óbecsén. A népi tánccsoport a Sveti Savo Los Angelesben székelő egyesülethez tartozott. Az egyesület körében lett megszervezve elhelyezésem oly módon, hogy minden nap más-más vendéglátóm lesz. Ez igen érdekesnek ígérkezett és a későbbiekben nem is csalódtam. Közben levelet kaptam San Franciscóból is Edward Leshyn aláírással, aki levélben közölte, hogy őt a jugoszláv konzul kérte fel, hogy legyen segítségemre az amerikai kiállításaim szervezésében is, és ha megérkezem, jelentkezzem nála. Ő arról volt ismert, hogy neki volt Kaliforniában legnagyobb gyűjteménye a jugoszláv naiv festők képeiből. A jugoszláv naiv festőket személyesen is ismerte.

Már-már jól összegyűltek a papírok az amerikai utammal kapcsolatban, gondoltam egyet és Újvidéken a Tartományi Végrehajtó Tanács épületében felkerestem a Tartományi Külföldi Kulturkapcsolatokkal Foglalkozó Bizottságot. A bizottság titkára, Dušan Knežević fogadott. Röviden elmondtam, milyen út előtt állok és az asztalára tettem a dokumentációt, mondván, nézze át őket, hogy rendben van-e minden, mert én nyugodtan szeretnék útra kelni. Átnézte az iratokat. Felállt és azt mondta, nemhogy rendben van minden, hanem egy ilyen dolgot csakis üdvözölni lehet, majd a kezét nyújtotta. Utána egy pillanatra marasztalt még. Névjegykártyáját nyújtotta. Megint leültünk és elmonda, hogy ő nemrégiben kint dolgozott a diplomáciában éppen Amerikában és felíratta velem néhány kinti barátjának a nevét és elérhetőségét, ha netán ott mégis problémám akadna, nyugodtan forduljak bármelyikükhöz, rá hivatkozva. Hálásan köszöntem meg ezt a gesztusát, de közben arra gondoltam, valószínűleg nem Amerikában lesz nekem problémám, hanem Óbecsén, ha visszajövök és ezek az adatok is majd jó bizonyítékként fognak szolgálni, hogy nem a saját szakállamra mentem én Amerikába.

Volt még egy mozzanat, mielőtt útra keltem volna. Meg kellett jelennem Belgrádban is a Szerbiai Kivándoroltak Központjánál. Ők adták ugyanis ki a „Zavičaj” (Szülőföld) című havi folyóiratot és folyósították a külföldi kivándoroltaknak, szépre színezve az itthoni dolgokat. Hát ennek a folyóiratnak kellett interjú adnom magamról, festészetemről és az előttem álló útról. Jó oldalnyi cikk kerekedett belőle, mellékelve egyik önarcképem is. Mire én útra keltem volna, a tengerentúl már „ország-világ” tudta, hogy a Sípos érkezik Amerikába. Mivel ezt a folyóiratot idehaza nem terjesztették, így Óbecsén a dolgokról nem értesültek. Nekem ez így is felelt meg.

Indulásom előtt akadt egy problémám. Mivel az útiköltséget Amerikába a megtakarított pénzből én fedeztem, néztem, hogy az minél kevesebbe kerüljön. Ehhez egy charter-járatot találtam. Az volt a gond, hogy ez nem fért bele az én évi szabadságom időtartamába. Igaz csak 4-5 nap hiányzott belőle. A munkahelyemet illetőleg mint vagyoni előadó a községi közigazgatási szervezethez tartoztam, és ennek a főnöke a községi végrehajtó tanács titkára, Emil Džigurski volt, akit csak Džidžonak tiszteltek. Ő el tudta volna nekem intézni a dolgot, de tudtam, ő a legveszélyesebb, ha tudomást szerez utamról, mert akkor százszázalékosan biztos, hogy azt meg fogja akadályozni. Ő a rendőrség, illetve a belügy főnöke volt, mielőtt a község házára került volna. Már szakmai beidesződéséből kifolyólag is, de különös embertípus mivolta miatt is, mindenki gyanús volt neki, de úgy éreztem, hogy én különösképpen. Megjegyzem, nem én voltam az egyedüli, aki ilyen érzéseket táplált iránta. De hát akkor mit csináljak? Az amerikai út pedig tárt karokkal várt rám, és ezt nem szerettem volna kihagyni.

Mentő ötletem támadt. Mint vagyoni előadó hivatalom mellett abban az időben ideiglenesen egy másik, magasabb munkakört is elláttam. Engem kértek fel, ugyanis, hogy végezzem a községi vagyoni ügyész teendőit is, mivel az ezt a pozíciót betöltő személy, az akkori politikusok előtt, kegyvesztett lett, helyette meg még más nem választottak. E munka végzésére, illetve a községi jogi képviselőtérre a bírósági és más szervek előtt a városelnöktől, Jovan Džakulintól kaptam írásos felhatalmazást. Vele rendeztem azt is, hogy ezt a munkámat az én kérésemre ne dupla

fizetéssel honorálják, mert mégiscsak egy munkaidő alatt végzem a két hivatal teendőit, és ez valakinek előbb-utóbb szemet szúrt volna, hanem kértem csupán a magasabb posztért járó fizetést, ahol a helyettesítést végeztem.

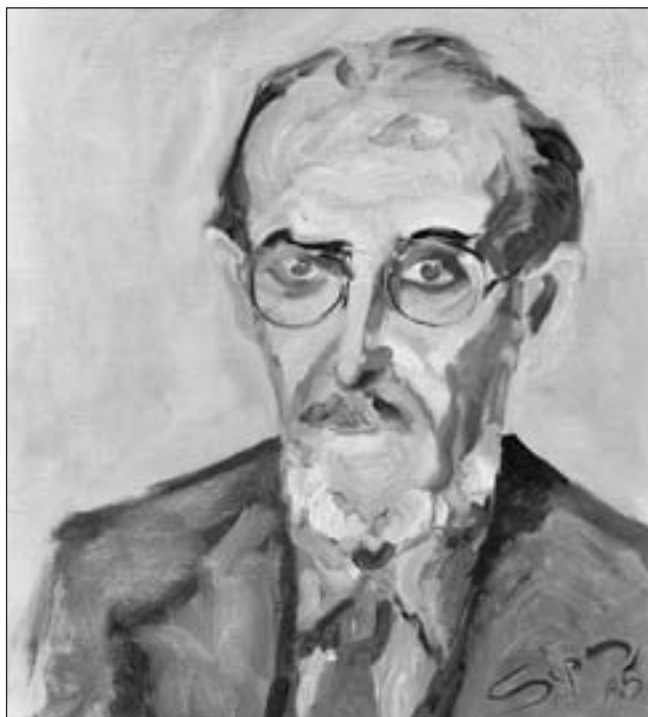
Szorult helyzetemben ebből adódott az ötlet, hogy mivel a magasabb poszton nemcsak nagyobb fizetés, de több nap is jár évi szabadság címén és mivel erről még nem esett szó, a városelnökhöz fordultam, mondván, hogy mi a nagyobb fizetést igaz megbeszéltük, de akkor igényelném azt a pár nappal hosszabb évi szabadságot is. Itt nem láttam túl nagy kockázatot. Jovan Džakulin, aki bár úszott a napi politikában, rendes ember hírében állt, és én is megbízható embernek találtam. Családunk kedves öreg barátja, Klosák bácsi is, amikor a községi választások után megkérdezte tőlem, hogy ki lett a városelnök és közöltem vele, hogy a Joco Džakulin (mert őt csak Jócónak hívták) nem leplezett sajnálattal jegyezte meg, hogy az a jó állatorvos...

Így hát Joco Džakulinnak előtártam azt is, hogy miért kell az a pár nappal több szabadság, hiszen úgyis az ő irodájában született meg a kapcsolatom a Vajdasági Kivándoroltak Központjával. Becsén tehát ő volt az egyedüli ember, aki tudott az előttem álló amerikai útról. Volt elég intelligens is és úgy emlékszem, az ezzel kapcsolatos titoktartást sem kellett külön megbeszélnem vele.

Mindjárt nem kaptam választ, de rövid időn belül kérdeztetett a községi-képviselő testület titkára, Botka Imre által, hogy 15 nap elég lesz-e? Erre én azt mondtam, még sok is, de ha lehet, ám legyen 15 nap. Visszajelzést is kaptam Botka Imrétől, hogy a dolog rendben van.

Miután ezek a dolgok is elintéződtek, pár nappal később, az előre elkészített képeimmel, vékony keretekkel és vásznon kisebb a nagyobbban, mint a lábasokat szokták, mint útipoggyásszal, pecséttekkel ellátva, hogy az országból kivihetem őket, Belgrádban repülőre szálltam és elindultam Amerikába.

Tervem szerint a repülőút San Franciscóban ért véget. No, ez nem ment teljesen zökkenőmentesen. New Yorkban átszálláskor minden utitársam kézhez kapta úti csomagját, de én hiába vártam a katonba becsomagolt festményeimet a futószalagon. Ezt máshol sem találtam meg. Kezdtém pánikba esni, hogy akkor miért is megyek Ame-

Székely Tibor portréja

rikába. Próbáltam mindenütt érdeklődni a csomagom után, de csak vállvonogatást kaptam, meg esetleg annyit, hogy várjak. Nem kevés ideig tartott ez az állapot, amikor megint végigmentem a helyiségen, ahol a csomagok érkeztek, és végre megpillantottam a nem éppen kisméretű karton csomagomat ott valahol a falhoz támasztva, persze minden bővebb magyarázat nélkül.

A másik bökkenő abban volt, hogy a terv szerinti további repülő-összeköttetést San Franciscóba már elveszítettem, és csak négy órás késedelemmel indult egy másik gép. Ez magában nem lett volna gond, de engem San Franciscóban a tervezett időben a tervezett gépen vártak. Igen bonyolultnak láttam a helyzetem, ha San Franciscóban a reptéren engem nem vár senki.

Ei kell mondanom, hogy San Franciscóban nem a tánccsoport tagjai kellett, hogy várjanak, mert ők Los Angelesben voltak, hanem az itt élő igen közeli rokonaim. Pontosabban Sípós Anti családjával, aki nagyapám féltestvérének a fia, aki már Urugvajban született, de onnan jobb megélhetés céljából Észak-Amerikába vándorolt. A véletlen úgy hozta, hogy abban az időben éppen látogatóban volt nála Urugvajból édesanyja, akit mi Giza nenának tiszteltünk. A nagyapám és féltestvére két nővért vettek feleségül: nagymamát és húgát, Giza nenát. Giza nenával már előbb is volt szerencsém személyesen találkozni,

Disneylandi karikatúra Sípos Tiborról

amikor Argentínában jártam, mert átjött a lányaimmal a szomszédos Urugvajból, hogy találkozzanak velem.

De ha már ezekbe a rokoni szálakba belegabalyodtam, meg kell említenem azt is, hogy San Franciscóban élt akkor még a nagymamámnak egy másik nővére is, Pénzes Teréz, akit a családban Treszka nenának emlegettek. Ő 88 éves volt, amikor megismerhettem és akkor láttam utoljára is. Ha jól tudom 94 évesen halt meg.

Antiéknak kellett volna valahogyan jelentenem New Yorkból, hogy mikor és melyik gépen várjanak San Franciscóban. Láttam, a reptéren vannak nyilvános telefonok. Ezek kezelése persze számomra ismeretlen volt. Az angol tudásom is igen kevés volt ahhoz, hogy valakitől hirtelen instrukciót kérjek. És ekkor csoda történt, amint ácsorgok a telefon mellett, mellém rendelt a Jóisten egy tiroli öltözékben tündöklő svájci fiatalembert, akivel német nyelven igen könnyen megértettem magam, és máris kérte a telefonszámot, hogy segítsen rajtam. Amikor a telefonszámra nézett, közli velem, hogy baj van a számmal, mert egy számjegy hiányzik, nekem meg másik számom bizony nem

volt. A segítőtársam nem esett kétségbe. Egyszóval fogta a telefont és megtudta a rendes számot, meg még azt is elintézte, hogy Anti számlájára lebonyolítsam a beszélgetést. Anti édesanyját, Giza nenát kaptam a telefonhoz és így könnyedén, anyanyelvünkön lebonyolíthattam a beszélgetést, és így Antiék vártak a reptéren.

Miután Antiéknál elszállásoltak, hamarosan felkerestem Edward Leschynt, akit segítségemül a jugoszláv konzulátus rendelt mellém, és véletlenül a közelben laktak. Feleségével fogadott. Valami rágcsálni valót tettek a kisasztalra, egy nagyobb tányérban, mely körcikkekre volt felosztva és mindegyik rekeszben más-más nyers növényiszület, sárgarépa, zöldségféle, karfiol, és egyebek, melyeket nem ismertem fel, vagy nem emlékszem rájuk. A tányér közepén kör alakú rekeszben valami pikáns mártás volt. Ide mártogattuk a hosszúkára szelt nyers növényeket az ujjunkkal fogva a végét, és rágcsálgattunk. Elcsodálkoztam a karfiolon, hogy milyen finom nyersen, idehaza ezt meg sem kóstoljuk, hiszen már a szaga is kellemetlen, amikor főzik. No de így, nyersen, kitűnő.

Főleg szerb-horvátul társalogtunk, hiszen a házaspár 3 évig élt Zágrábban. Többnyire személyesen is ismerték a naiv festőink nagyjait. A festményeikből is értékes gyűjteményük volt. Megkockáztattam a szomszédos Törökbecsén élő Dragiša Bunjevački naiv festő nevét említeni. „Á, a Dragiša” – mondta Edward, felállt, egy könyvért nyúlt, nyomban kinyitotta és Dragiša tárult elém az elmaradhatatlan franciasapkájában. Úgy, hogy kellemes hangulatban kötöttünk életre szóló ismeretséget, Leschynnel. Volt egy nagyobb fiuk is, akiről az apja megjegyezte, hogy két napig is dolgozik azon, hogy egy napig ne kelljen dolgoznia. Tetszett ez a meglátás, mert hát velünk is megszokott történni ilyesmi.

Edward Leschyntól sokat tanultam a későbbiekben. Higgadt, nyugodt ember volt. Soha nem jött zavarba. A tiszteletet megadta mindenkinek, de soha nem mutatta, hogy valakit felette érzett volna, legyen az bárki is.

Mikor első ízben járt nálam Óbecsén, a városból hazatérve mesélte, hogy egy rendőr valószínűleg látva fotófelszerelését a vállán, és kockás amerikai nadrágját, leszólította, hogy a városházát nem szabad fényképezni. „Amikor megkérdezte, hogy, hogy hívnak”, mesélte Edward: „mondtam

neki, hogy Edward Leschynnek hívnak, majd én is megkérdeztem tőle, őt hogy hívják? Megmondta a nevét”. Mondtam Edwardnak, nálunk a rendőrtől nem szokás visszakérdezni. „Hát miért ne, ha ő megkérdezi a nevemet, én is megkérdezhetem az övét” - mondta természetes nyugalommal. Persze, a városháza fényképezése meg lett engedve.

Egy másik alkalommal Edvard Leshyn és felesége, aki lengyel származású volt, lengyelországi útjukról érkeztek hozzánk. Örömmel mutogatták a fotókat. Voltunk Lech Walesáéknál is – mondták és mutatták a családi környezetben készült fotókat, rajtuk Walesáék gyermekei is. Lech Walesa akkor sztár volt a legmagasabb csúcson. Hogyan jutottak el hozzájuk? – kérdeztem. „Hát felhívtuk őket telefonon”. Jó, rendben van, de mit mondtatok először is a telefonba? „Mit mondtunk először is? Hát mondtam, hogy „hello” – válaszolta a legtermészetesebb hangon Edward. Ezt valóban csodáltam nála, de tanultam is valamit: hát elvégre, miért is ne? És Edward Leschyn volt az az ember is, aki az ötletet adta, hogy fessek az ismert emberek arcképeit. Itt aztán alkalmazhattam Edward „helló”-ját is.

Pár nap alatt az utazási feszültségből felocsúdtam rokonaim környezetében, és igen sokat Edward Leschyn társaságában. Voltak istápolóim, és így gyorsan megismerhettem San Franciscót. Megismerhettem a 88 éves Treszka nenát, akinek a város központjában volt a háza és jó egészségnek örvendett. Még a jugoszláv konzulátusra is eljött velem. Itt vidám hangulatban váltottak szót a konzullal is, Tugomir Džaltóval, aki megkérdezte tőle, tud-e még szerb-horvátul. „Tudok” – mondta a nagynéni és kivágta: „Šta čekaš, zašto se ne ženiš?” (Mit vársz, miért nem nősülsz meg?). Véletlen folytán a konzul Bosanski Brodból való volt, ahonnan a nagynéni férjével annak idején kivándorolt. Ott volt ugyanis a nagynéni férje állomásfőnök még a Monarchia ideje alatt. Kérdeztem is tőle, hogy hát akkor miért vándoroltak ki, és hogy mit gondol, jól tette-e? Hogy miért, azt nem nagyon tudta megindokolni, de határozottan állította, ha még egyszer kezdhethé az életét, nem vándorolna ki sehova.

Mert, ha otthon is ennyit dolgoztunk volna, mint Amerikában, ott is csak lett volna valahogyan. Itt szereztünk nagy vagyont, de otthagytuk a szüleinket... - tette hozzá.

Anti rokonom vállalkozó volt. Házakat épített. Roppant szorgalmas volt, rokonszenves és intelligens ember. A jugoszláv konzulátus épületét is ő hozta rendbe egy robbantási kísérlet után. Pár napot neki is mentem munkájában segédkezni. Ezt szívesen tettem, mert sok minden és főleg számomra új dolgot láthattam. Egyszer rám bízott valamit, hogy csináljak. Te Anti, mondtam, ezt nem amúgy kellene inkább csinálni? Érdekes magyarságával megmagyarázta: „Ha magadnak csinálod, akkor úgy kell, ahogy te mondd, de ha másnak, akkor pedig így.” Nevettem ezen egy nagyot, jelezvén, hogy megértettem.

Az igazi meghívásom, persze, Los Angelesbe szólt. Itt kellett a „Sveti Sava” Kivándoroltak Egyesületében megnyitni a kiállításomat a pravoszláv karácsony napjára, január 6-án. Idetartozott a szerb népi tánccsoport is, akikkel otthoni szereplésük alkalmával ismerkedtem meg. Ellátásom úgy volt megszervezve, hogy minden nap másik család vendége voltam. Ez igen érdekes és változatos volt, és bőven elláttak programokkal is. A karácsonyestet az egyesületben töltöttük. Az egyesület keretében kápolna is volt. Igazán megkaptam a vendégnek kijáró tiszteletet. Az egyesület elnökének, a papnak és nekem egy külön asztalnál terítettek. Kiállításomat is méltó tisztelet övezte.

Volt még egy fontos mozzanat. A karácsonyi ünnepnapokon ültünk és poharaztunk az egyesületben. Aznap Ljubo Vukmanović volt a vendéglátóm, mivel leánya, Vera Vukmanović is tagja volt a népi tánccsoportnak. A Vukmanović családnál is töltöttem egy napot és egy éjszakát. No, ez a Ljubo Vukmanović, minden bevezető nélkül, egy papírt vett elő, és ezt mondta: „Most leírom neked, kiknek is a társaságában töltötted ezt az estét.” Elsősorban leírta, hogy ő, Ljubo Vukmanović az amerikai hadsereg háborús veteránja a második világháborúból. Külön kitűnt a japán fasiszták elleni harcokban a „Pacific”-on, de 1945-ben részt vett a Fülöp-szigeteken vívott ütközetekben is.

A papíron feltűntette pontos címét is, és egy csaknem húsz személy névsorával zárta sorait, azokéval, akik a társaságunkban voltak. A papírt még ma is őrzöm, mert mindjárt arra gondoltam, hogy talán még jól is jöhet, ha hazautazom Óbecsére.

Óbecsei tornyok

Los Angelesből visszatérve San Franciscóba, a jugoszláv konzulátus jóvoltából a Szlovének Klubjában is nyitottam egy rövidke tárlatot a Klub évfordulójára rendezett ünnepség alkalmából. Jelen voltak a konzulátus emberei is, megintcsak hazagondolva, óvatosságból igyekeztem jelenléteket a kiállításon fotódokumentálni.

Edward Leschyn szervezőkészségének köszönhetően festményeimből a nagyobb nyilvánosságnak is nyitottunk tárlatot Polo Alton a Los Lobres szupermodern galériában.

Végezetül a jugoszláv konzulátus épületének falain is bemutatásra kerültek képeim. Azért fogalmazok ilyen konkrétan, hogy a „falain”, mert itt történt meg életemben először, hogy kedvem szerint verhettem szöveget a falba akárhova a képek akasztására, nagy csodálkozásomra a főkonzul biztatására. A végén elárulta a titkot, hogy a következő héten úgyis meszelés lesz náluk.

Egyszóval, úti célom megvalósult sokkal jobban is, mint ahogyan azt reméltem.

Időközben Óbecsén már készült a fekete leves. Hazaérkezésemkor a városelnök, Joco Džakulin nyomban tájékoztatott, hogy miután elmentem, rajta kérték számon, hogy hol vagyok. Arról is, hogy ellenem máris eljárást indítottak. Ezen nem lepődtem meg, meg sem ijedtem, hiszen tisztában voltam azzal, hogy Óbecsén azt nem tudhatták, amit én tudtam. Utamat elejétől kezdve így is terveztem úti célom megvalósítása érdekében. Nagyon is hittem a megérzéseimben, hogyha egyes körök Óbecsén idő előtt tudomást szereznek a tervezett amerikai utamról, ebben minden bizonnyal megátolnak. Így hát készen álltam,

hogy szembenézzek amerikai utam minden következményével.

Hamarosan tájékoztam, hogy fegyelmi eljárást indítványoztak ellenem a munkahelyemen, azaz a községi közigazgatási szerv munkaközösségének fegyelmi bizottságánál. Az indítványt Emil Džigurski írta alá, 1978. január 9-i keltezővel, amikor én még Amerikában voltam. Három pontban érvel az indítvány: hogy nem volt megfelelő végzésem az évi szabadságra, hogy a közigazgatási szerv vezetője tudta nélkül mentem évi szabadságra az USA-ba, továbbá Amerikába való utazásomnak kulturális karaktere volt, mert kiállításokat szerveztem és erről az óbecsei Külföldi Kapcsolatokkal Foglalkozó Községi Bizottság nem tudott.

A fegyelmi bizottság elnöke, Nikola Uzelac rendes ember volt. Meg is kérdezett négyszemközt, mitévő legyen, hogy ez a javamra váljon. Mondtam, hogy pillanatnyilag nem tud semmit tenni, de ha segíteni akar, ne siessen az ügygel, majd adig is tisztulnak a dolgok.

Így sikerült is az ügyet egy időre elodáznia. Közben beszéltem az óbecsei párttitkárral, Emil Petrovićtyal. Több ízben is már korrektül viszonyult hozzám. Megígérte, hogy elsimítja a dolgot, de megtudtam, hogy az eljárást mégiscsak levezetik ellenem. Úgy látszik, a volt belügyessel – mindenkori rendőrparancsnokkal, aki akkor éppen a felettesem volt, mint a községi Képviselő-Testület Végrehajtó Bizottságának titkára – nem mert senki sem újat húzni.

Nikola Uzelac is szólt, hogy nála is sürgetik az ügyet. Támadt egy gondolatom. Elutaztam Belgrádba és felkerestem a „Zavičaj” folyóirat szerkesztőségét, akik még Amerikába való indulásom előtt írtak rólam. Jól emlékeztek rám. Elmondtam, hogy ezek az óbecseiek nem nagyon tudják, miért is mentem én Amerikába és ebből nekem problémáim vannak, de ha volna valamelyik újságnál, melyet Óbecsén is olvasnak, egy újságíró kollégájuk, kérjék meg, hogy írjon az én utamról. Egy Dragana nevű hölgy, aki a cikket is írta rólam a Zavičajban, abban a pillanatban felfogva a helyzetemet, intézkedett. Még negyed óra sem telt el, és máris Bogdan Ibrajter újságíró fogadott a Politika napilapnál. Röviden előadtam neki az amerikai utamat. Voltak nálam fotók, levelek stb. és a mondottakat mind dokumentálni tudtam, de

ezeknek nem adott nagyobb jelentőséget, inkább azt hallgatta, amit meséltem, és ezt élvezettel tettem. Pár napon belül már meg is jelent az írása a „Politika” 1978. május 12-i számában. Írását még sajtókezőleg illusztrálta is, és terjedelmileg csaknem egy féloldalt tett ki. Ez nem kis dolog volt egy országos (nagy Jugoszlávia) napilapban. Meg hát a politikusoknak, abban az időben a Politika napilap olvasása kötelező házi feladat is volt. Ez nekem így nagyon is megfelelt és reméltem, hogy a cikk Óbecsén is le fogja lohasztani az ellenem felkorbácsolt kedélyeket. Mert hát, végeredményben, milyen vétektől is kellett volna tartanom egy magamfajta embernek, hogy el ne kövessék Amerikában. Úgy gondolom a vétek gyanúja akkor merülhetett volna fel, ha országunkra nézve nem kívánt elemekkel szűrtem volna össze a levelet. Az újságcikkben viszont nagyon szépen meg volt írva, hogy én hazánk egykori fiának, Ljubo Vukmanovičnak voltam a vendége, aki pedig a második világháborúban, az amerikai hadseregben a japán fasiszták ellen vívott harcokban jeleskedett. Meg még sok minden jó meg volt írva, ami az akkori politikai követelményeknek megfelelt.

Az újságcikket mindenesetre morális győzelemként éltem meg és megerősített önbizalmamban. A becsei politikusok körében azonban nem éreztem semmilyen változást ügyemmel kapcsolatban. Titokzatos szélcsend uralkodott körülöttem.

Egy napon éppen a községi vagyoni ügyészség irodájában iszogattuk Regina gépíró-nő jó hírben lévő kávéját, egyszer csak egy magas, középkoron kissé felüli ember lépett be az ajtón. Kezében a Politika napilapot tartja és engem keres. Röviden elmondta, hogy a Politikában olvasta a nevemet, és hogy immár az egész országban olvassák a rólam írt cikket. Ő Belgrádból jött, a TV-nek dolgozik, és mivel erre jár, szeretne megismerkedni velem.

Megörültem ennek a véletlen ismeretségnek. A festményeim is érdekelték, így hát elmentünk a legénylakásomra, hogy mutassak a képeimből. Akkor már nem egyedül volt, hanem egy fiatalember is csatlakozott hozzánk, akit a fiaként mutatott be, és fia fiatal felesége is ott volt. Egymás között nem sokat beszéltek, de azt is németül tették. Ezt igen furcsállottam, de mindjárt nem akartam magyarázatot kérni.

Abban az időben a Tisza-parti műtermem is már eléggé rendezett állapotban volt és ajánlottam, hogy nézzünk el oda is. A Tisza is érdekelte őket. Az ő kocsijukkal indultunk valamennyien. Amikor ülök be a kocsiba, megütközöm a kocsi hátulján szemembe ötlő „A” betűn. Persze ez olyan kérdés volt, hogy mégsem tisztázhattam le az utca közepén, meg akkor azt is elő kellett volna adnom, hogy ellenem éppen egy eljárás van folyamatban és a külföldi elemekkel való érintkezés nem éppen szolgál a javamra. Itt mást nem lehetett tennem, hanem ülök be a kocsiba a többivel együtt. A kocsiban már nem restelltem feltenni a kérdést az idősebb úriembernek – aki a kocsit vezette, hogy hogyan van az, hogy ő a belgrádi TV-től jön és A betű van a kocsiján? „Hát igen” – mondta, „én Belgrádból jövök egyik író-társamtól, de a Bécsi Tv-nek dolgozom és Ausztriában élek, azért van a kocsimon az A betű. Így már kezdem felfogni, hogy nem ok nélkül aggasztó a helyzete. Hát most már menjünk, ahova elindultunk, tökéltsem el magamban. Kiérünk a város központja alatt húzódó Tisza-partra és kiszállunk a kocsiból a műtermem előtt. A fiatalok mindjárt nagy fényes fémdobozokat húznak elő a kocsi csomagteréből, abból pedig a filmfelszerelésüket és kukkerolnak minden irányban, irányt véve egész a víz széléig. No, gondolom, csak az hiányzik, hogy ezt valaki meglássa a belügyesek közül, hát a gyanútól nem menekülök meg, hogy külföldiekkel filmeztetem az országot és még mellé a Tiszát a zsilip közelében, melyen egy tábla áll, hogy fényképezni tilos. No de mit tegyek? Ilyenkor már viszi az ár az embert. Az öszülő úriember megmagyarázta, hogy a Bécsi TV részére szemlélik a terepet egy esetleges műsor leadására a Tisza menti tájról. - „Van itt a közelben valahol komp a Tiszán?” – kérdezte. Még ez is – gondoltam magamban és közöltem, hogy Óbecse és Törökbecse között a kompot már régen felszámolták, de mégsem tudtam elhallgatni, hogy Péterrévénél még működik a komp.

A társaság szétnézett nálam a műtermemben és azután elváltunk. Ők tovább indultak a péterrévei komp megkeresésére.

Ezekután próbáltam fellélegezni, törölni fejemből az átélt izgalmakat. Vége van – gondoltam. De csak gondoltam, mert amikor munkaidő után leültem a fürdőház éttermében, hogy elköltsem az ebédemet (még akkor legényember lévén), a

német ajkú társaság megintcsak felsorakozott előttem. Ebédelni jöttek ők is, a véletlen folytán éppen oda, és éppen velem egy időben. Így hát a sors úgy hozta, hogy ebédünket is egy asztalnál költöttük el, jó (de számomra feszült) hangulatban. Ebéd után végképp elbúcsúztunk, ők mennek vissza Belgrádba íróbarátjukhoz – mondták.

Egész délután nem hagyott nyugton a dolog. Ha most mindezt valaki látta és követte a dolgokat, újabb problémákat zúdíthatnak a nyakamba. Talán mindezt jobb volna, ha magam jelenteném. De hogyan?

Abban az időben az ország biztonsága érdekében minden városban ügyelet volt szervezve. Volt, aki munkaidő alatt hivatalból végezte, de délutánra és éjszakára valaki mindig külön be volt osztva. Volt erre a célra egy szoba a városháza épületben, telefonnal ellátva, fekhely és TV is. Eszembe jutott, hogy aznap Konc Laci barátom az ügyeletes. Bementem hozzá. Mondom, hogy állnak a dolgok és kérdezem, mit gondol, mitévő legyenek. Nem sokat habozott. „Tudod mit? Jelentsük mindjárt Džidžónak (a mindenkori belügyesnek). Az lesz a legjobb, és te elhárítod magadról a gyanút, hogy bármi közöd is lenne a városban megforduló külföldi elemekhez.” Beleegyeztem, hiszen azóta már a németajkú ismerőseim a jelzésű kocsiikkal Belgrádban járhattak és ott már nagyobb bántódásuk nem eshet, én meg tisztára mosom magamat.

Konc Laci fogta a telefont és máris felhívta Džidžót. De még hogyan! „Nálam van egy óbecsei polgár” – kezdte nagy nyomatékkal, minél nagyobb súlyt adva az ügynek. És ezután olyan páratlan szakkifejezésekkel előadta a dolgot a városunkban megjelent külföldi elemekről, hogy még én is kezdtem elhinni, hogy a dolognak fele sem tréfa. Persze, nem említette, hogy rólam van szó.

Džidžo nagy lázba jöhetett, visszaszólta Lacinak, hogy tartsa ott az illetőt – főzzön neki kávé és ő mindjárt ott lesz. Később még a városháza portása is rémülettel kérdezte, mi történt, hogy Džidžo oly sietséggel rohant el előtte és szaladt be hozzánk, az ügyeletes szobájába?

Mi már a kávékat emeltük a szánkhoz, mikor benyitotta az ajtót. Tény, hogy meglepődött, mikor engem talált ott barátommal, amint az általa megrendelt kávé szürcsölgettük. Vérbeli belügyes

lévén meglepetését kitűnően álcázta, és rátért a tárgyra, azaz kérte, mondjam el, mit tudok. Én a kezébe nyomtam a „Politikában” megjelent írást az amerikai utazásról, mondván, hogy itt kezdődött minden, amikor engem a cikk alapján felkerestek. A cikket türelmesen végigolvasta. Ennek örültem, mert így biztos lehettem, hogy ismert előtte annak tartalma. Adatokat kérdezett tőlem, hogy jegyzeteljen. Hát ez nagyon gyéren ment, mert sem a kocsiszámára, sem a márkájára, meg talán színére sem emlékeztem. Ez ma is megtörténik velem, mert az autók engem hidegen hagynak. Szoktam mondani, hogy valószínűleg négykerekű volt, mert ha háromkerekű lett volna, azt biztosan észrevettem volna. Nos, hát, akkor is így valahogy ment a beszélgetés. Csoda folytán az idősebb úriember nevére visszaemlékeztem, némi német tudásomnak köszönhetően, mert németül a kaput Dornak mondják, így emlékezetemben maradt a neve: Milo Dor. Hát ennyi. A kihallgatáson nem remekeltem. A további fejleményekről ezzel kapcsolatban a későbbiekben sem tudtam meg semmit. Engem is nyugton hagytak.

Az ellenem indított fegyelmi eljárás körül is szélcsend uralkodott. Történt azonban egy váratlan fordulat. A fegyelmi bizottság elnökének, Nikola Uzelacnak lejárt a mandátuma és másik elnököt kellett választani, új bizottsági tagokkal együtt. Mit ad Isten, engem szavaztak ki az új fegyelmi bizottság elnökévé. Hát ez mi lenne más, ha nem a sors iróniája? Hagytam a dolgot. Nekem ez így nagyon tetszett. Nem szóltam, hogy ellenem eljárás folyik. Érdekes dokumentum lesz ez egyszer, hogy milyen „elvetemült” fegyelmi vétket követtem el a városi közigazgatási szervek munkaközösségénél, ha már mindennek ellenére engem választottak meg a fegyelmi bizottság elnökévé.

Akkor már sok mindennel el voltam foglalva, és lényegében ezt a funkciót nem nagyon óhajtottam a nyakamba venni, de a kinevezésről szóló papírokat beavartam, és akkor kezdtem gondolkodni, hogy most hogyan is lépjek. Kezemben volt a lehetőség, illetve a saját magam ellen folyó ügyem. Megtehettem volna, hogy az ügy a fiókomban el-évüljön. Ezt mégsem tartottam jónak, mert nem akartam, hogy az ellenem felhozott fegyelmi vétek nyitott kérdés maradjon. Mindent összevetve úgy döntöttem, hogy kérvényezem a tisztség alól való teljes felmentésemet azzal megindokolva, hogy

nagyon sok tisztséget és feladatot vállaltam már más területeken és erre már nem jutna időm. Ezt, az illetékes testület el is fogadta.

Bár mintha enyhült volna gyanúsítóim irántam való viszonya, az elkezdett fegyelmi eljárás, Palusek Zsuzsanna jogásznő elnökletével, mégiscsak le lett vezetve.

Volt kihallgatás, tanúkihallgatás, iratokba való betekintés stb. Végül is megállapítást nyert, hogy az évi szabadságom körüli problémák és papírok rendben voltak és a kulturális karakterű amerikai tevékenységemet - azaz a kiállításaimat nem én, hanem az Újvidéken székelő Kivándoroltak Vajdasági Központja szervezte a jugoszláv konzulátussal karöltve San Franciscóban, és nem az én mulasztásom volt, hogy az óbecsei Külföldi Kulturális Kapcsolatokkal Foglalkozó Bizottság erről nem lett értesítve. Röviden szólva, a fegyelmi bizottság 116-1/78-03 számú 1978. július 10-i határozatával mindennemű vád alól az amerikai utammal kapcsolatban fel lettem mentve.

Az ügy lebonyolítása még egy kis csemegét is tartogatott számomra. Amikor ugyanis összeszámolták az évi szabadságom napjait, kiderült, hogy még van 10 nap nem kihasznált szabadságom. No, mondtam, ha ennyire nem számoltattak volna el velem, akkor ez a 10 nap feledésbe merült volna, de így mindezek után bekalkulálom a hétvégi szabadnapokat is, és elmegyek még két hétre az Adriára nyaralni. El is mentem, hiszen még csak július volt.

Több mint egy évtized is elmúlt. Egy kiállítás megnyitására indulok hazafelé, és elébem lép ügyvéd kollégám, Đorđe Brankov, kivel megnyitáson igencsak szoktunk találkozni és elbeszélgetni. Kezem nyújtom, hogy én most már megyek, de egy percre megállít, hogy menjek be Travicához a „Liberó” könyvkereskedésbe, mert ott van egy könyv, amelyben írnak rólam. Travica, a könyvkereskedő tud róla, és csak kérjem tőle.

A könyvkereskedésben nem sok szavamba került és máris a kezembe került a könyv. Lapozom, majd olvasom a rám vonatkozó részeket.

Próbálom megérteni, hogy miről is van szó. Ekkor megállt előttem Šijačić professzor, az elemi iskola igazgatója. Jól ismertük egymást. Üdvözölt és kérdezi, mit olvasok. „Nézze már meg” - nyújtom a nyitott könyvet és álcázott szerénytelenséggel humorosan hozzáfűzöm – „úgy látszik, be fogok kerülni a történelembe”. Ő a könyvetétől visszahajtja, és azt nézi. „Őn nem hogy be fog kerülni, hanem már be is került a történelembe. Hát tudja ön, ki az a Milo Dor?” „Tudom, mondtam, hogyan tudnám, hát egyszer együtt ebédeltem vele” – ugrott be a kép nekem. „No, nem úgy” – szakít félbe Šijačić prof. „Hát tudom én, hogy ő Bécsben a három legolvasottabb író közé tartozik, és nem kis dolog a könyvében szerepelni?” Hát ezt tényleg nem tudtam, válaszoltam. Nézem a könyvet: Milo Dor Auf der Suche nach der grösseren Heimat” eredeti címként feltüntetve, melyet Bécsben 1988-ban adtak ki, és kezemben ennek szerb nyelvű fordítása: „U potrazi za šrom domovinom” címmel, melyet Újvidéken 1990-ben nyomtattak. Magyar fordításban ez talán így hangzana: „Egy nagyobb kiterjedésű haza nyomában”.

A rólam szóló részletben leírja a velem való találkozását. Beszél festményeiről, melyek a tanvilág eltűnését tükrözik. Említi a Tisza-partot és részletesen beszámol a péterrévei kompnál szerzett élményeiről is.

A könyv hátulján lévő rövid ismertetőből kitűnik, hogy Milo Dor eredeti neve Milutin Dorslovac, aki 1923-ban született és ezekről a tájakra származott el a nagyvilágba. A közelmúltban lezajlott jugoszláv testvérháború kezdetekor kaptam fel a fejem a TV előtt, amint a TV Milo Dor nevét említi. A képernyőn is megjelent és felismertem már egészen megőszült hajáról. Belgrádba jött, békíteni próbálta a véres háborúra készülő ellenfeleket...

Köszönettel tartozom a sorsnak meg a valamikori gyanakvó, rossz-szándékú óbecsei belügyeseknek hozzájárulásukért, hogy Milo Dórral együtt ebédelhettem és a nevem a könyvébe is bekerült.

Óbecse, 2010. november